

Οι πάπυροι

γλώσσα

κατηγορίες κειμένων

συστήματα χρονολόγησης

Το φυτό πάπυρος

Ευκλείδεια γεωμετρία 100 μ.Χ.

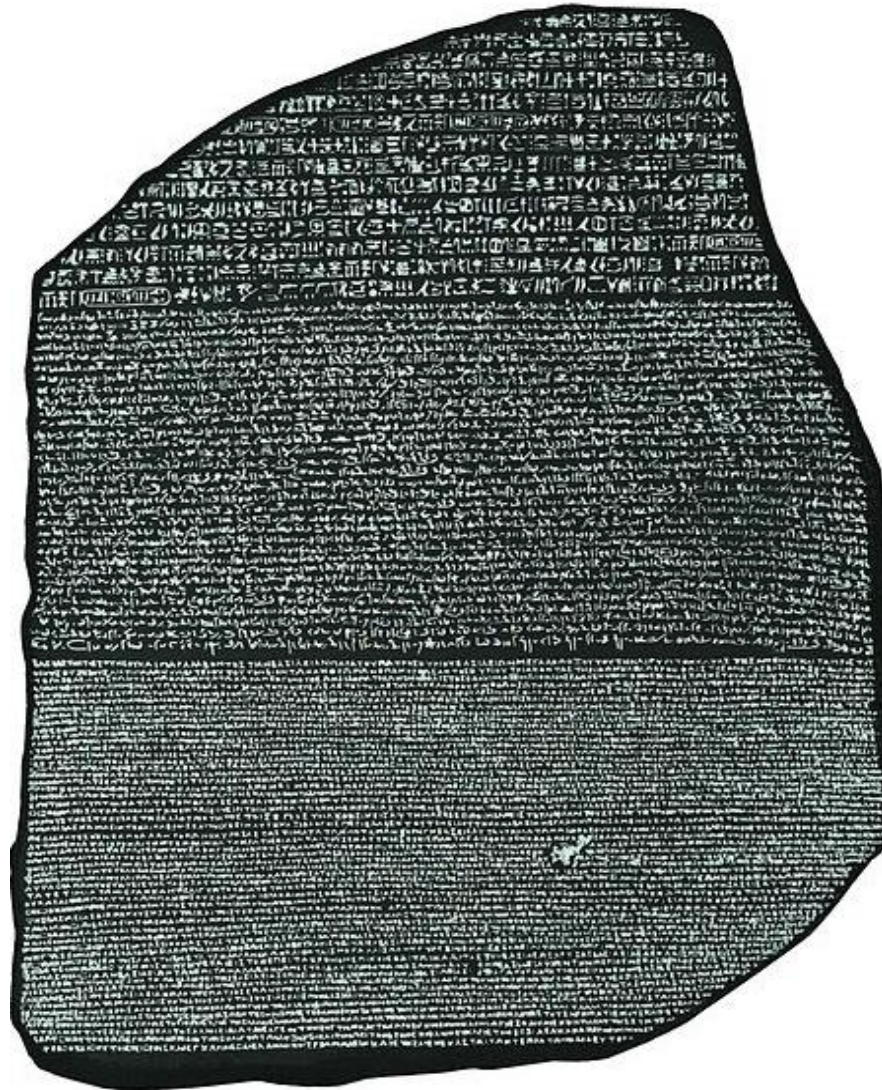

Η ανακάλυψη των παπύρων

- **1798** την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο ακολούθησε πλήθος επιστημόνων
- **1799** ανακάλυψη της στήλης της Ροζέττας από τον Thomas Young
- Τον **19ο** αιώνα υπήρχε, πριν από το Βατερλό, μια τάση συναγωνισμού στη δημιουργία συλλογών από αιγυπτιακές αρχαιότητες και παπύρους.
- Οι πιο πολλοί πάπυροι ανακαλύφθηκαν είτε τυχαία από τους ιθαγενείς είτε κατά τη διάρκεια ερευνών για κομψοτεχνήματα και έργα τέχνης.
- Οι πρώτοι συλλέκτες έδειχναν ενδιαφέρον για ολοκληρωμένα κείμενα ή πλήρεις κυλίνδρους.

Η στήλη της Ροζέττας-2^{ος} π.Χ. αιώνας

γραμμένη σε 2 γλώσσες και 3 συστήματα γραφής

Η ανακάλυψη των παπύρων

- Τη δεκαετία **1870-1880** αλλάζει ριζικά η μέθοδος αναζήτησης παπύρων.
- Οι σύγχρονοι κάτοικοι που γκρέμιζαν τους παλιούς οικισμούς και οι γεωργοί, αναζητώντας εύφορο χώμα *σάμπαχ*, για την επέκταση των καλλιεργειών τους, βρέθηκαν μπροστά σε πλουσιότατες και θαυμαστικότες ανακαλύψεις.
- Οι συλλέκτες στην αρχή δεν έδειχναν προτίμηση για τους παπύρους και υπολογίζεται ότι καταστράφηκε ένα μεγάλο μέρος τους.
- Όταν, όμως, ο **Joseph Karabacek** αναγνώρισε την μεγάλη αξία αυτών των ευρημάτων, χιλιάδες πάπυροι από την Αρσινόη, την Ηρακλεόπολη, την Ερμούπολη και την Οξύρυγχο έφτασαν στη Βιέννη.

Η ανακάλυψη των παπύρων

- Ο **Wilcken** ήταν από τους πρώτους που κατάλαβαν την αξία για την ιστορική έρευνα αυτών των ευρημάτων, που, ενώ από μόνα τους ήταν ασήμαντα, συγκεντρωμένα αποτελούσαν έναν θησαυρό.
- Δυστυχώς χιλιάδες πάπυροι καταστράφηκαν είτε από ανοργάνωτες επιδρομές όσων ζητούσαν να βρουν αντίκες είτε από χωρικούς που δε γνώριζαν την αξία τους.
- Οι περισσότεροι πάπυροι που έχουμε σήμερα προέρχονται από την έρημο, από νεκροταφεία, μνήματα, νεκρικούς ναούς ή εγκαταλειμμένους οικισμούς της κοιλάδας του Νείλου που δεν έφτασαν ως εκεί τα νερά της πλημμύρας του.
- Το **1896-7** οι **Grenfell και Hunt** διενεργούν ανασκαφές στην Μπαχνάσα (αρχαία Οξύρυγχο) και σε άλλες περιοχές όπου ανακαλύπτουν νεκροταφείο κροκοδείλων, όπου το 2% από αυτούς ήταν τυλιγμένοι με παπύρους. Στη συνέχεια ξεκίνησαν οι συστηματικές ανασκαφές Γερμανών, Γάλλων και Αμερικανών για τον εντοπισμό θησαυρών.

Η γραφή και η γλώσσα των παπύρων

Οι πάπυροι έχουν γραφεί στην **μεγαλογράμματη γραφή**, η οποία παρουσιάζει ποικίλες μορφές ανάλογα με το περιεχόμενο του παπυρικού κειμένου.

- **Η φιλολογική ή γραφή των βιβλίων** με την οποία είναι γραμμένα τα **φιλολογικά κείμενα**. Η γραφή αυτή είναι τυποποιημένη με κύριο χαρακτηριστικό την ανεξαρτησία των γραμμάτων, την καθαρότητα, την ομοιομορφία και την κανονικότητα.
- **Γραφή των εγγράφων ή επισεσυρμένη** (δημοτική ή της καθημερινής χρήσης). Είναι η γραφή με την οποία είναι γραμμένα τα **ιδιωτικά και δημόσια έγγραφα**. ο γραφέας έγραφε δύο ή περισσότερα γράμματα χωρίς να σηκώνει τον κάλαμο από τον πάπυρο. Διαβάζεται πολύ πιο δύσκολα από τη φιλολογική γραφή και βρίσκουμε πολλές συντομογραφίες.

Η Χρονολόγηση των παπύρων

1. Συχνά υπάρχει κάποια ένδειξη (έτος, βασιλεία κλπ) ή αναφορά σε κάποιο πρόσωπο που μας είναι ήδη γνωστό.
2. Από το γεγονός που περιγράφει σε συνδυασμό με τα πρόσωπα που αναφέρει.
3. Παλαιογραφική εκτίμηση (διάταξη κειμένου, μορφή γραμμάτων)

Μεθοδολογία δημοσίευσης

Η διαδικασία έκδοσης ενός παπυρικού κειμένου ακολουθεί κατά κανόνα τα παρακάτω στάδια:

- **Καθαρισμό** (τεχνική επεξεργασία) και συναρμολόγηση με βάση τις ίνες του παπύρου και το κείμενο.
- **Προστασία**, συνήθως τοποθετείται ανάμεσα σε τζάμια.
- **Ανάγνωση, μεταγραφή και κατανόηση** του κειμένου
- **Χρονολόγηση**
- Σύνταξη **κριτικού υπομνήματος** το οποίο περιέχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κειμένου και δείχνει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο εκδότης το κείμενο.
- **Μετάφραση και σχολιασμό** των ιστορικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών στοιχείων του κειμένου.

Σύμβολα μεταγραφής:

- () ανάπτυξη συντομογραφίας
- < > προσθήκη εκδότη
- { } αφαίρεση εκδότη
- [[]] διαγραφή από τον ίδιο το συγγραφέα
- [] περικλείουν ό,τι λείπει (ό,τι έχει χαθεί από το κείμενο)
- α υποστιγμένο= αβέβαιη ανάγνωση

Τα χρονικά όρια

- Η Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδος οριοθετείται από την κατάληψη της Αιγύπτου από τον Αλέξανδρο 332 π.Χ. έως την κατάκτηση της από τους Άραβες 641 μ.Χ.

332 π.Χ..... 641 μ.Χ.

- Όμως τα χρονικά όρια της Παπυρολογίας είναι ευρύτερα και ορίζονται από την χρονολογία στην οποία μας παραπέμπει ο ορφικός πάπυρος του **Δερβενίου, 340-322 π.Χ.** έως και τα τέλη του 8^{ου} μ. Χ. αιώνα, εποχή κατά την οποία περιορίζεται η χρήση της Ελληνικής γλώσσας στην Αίγυπτο κατά πολύ-τελευταίος με ακρίβεια χρονολογημένος πάπυρος είναι ο CPR XXII 21, ένας φορολογικός κατάλογος του έτους **796/7 μ.Χ.**

340/320 π.Χ.....8^{ος} μ.Χ.

Οι γλώσσες των παπύρων

- **Κείμενα πολλών γλωσσών** έχουν σωθεί σε παπύρους, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι:
- Ελληνική
- Αιγυπτιακή (ιερογλυφική, ιερατική, δημοτική και κοπτική)
- Αραβική
- Λατινική
- Εβραϊκή
- Αραμαϊκή
- Περσική
- Αρμένικη
- Συριακή

Η γλώσσα των παπύρων

- Η Παπυρολογία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στα κείμενα που είναι γραμμένα στις **δύο κλασικές γλώσσες** των αρχαιογνωστικών επιστημών, **την Ελληνική και τη Λατινική**.
- Τα υπόλοιπα κείμενα εξετάζονται από διάφορους κλάδους των ανατολικών σπουδών.
- Οι ελληνικοί πάπυροι ανέρχονται στους **180.000**, ενώ οι λατινικοί είναι πολύ λιγότεροι, γιατί η ελληνική παρέμεινε η γλώσσα της κρατικής διοίκησης στην ανατολική Μεσόγειο ακόμα και κατά την εποχή της Ρωμαιοκρατίας.

Η γλώσσα των παπύρων

- **Παραδοσιακή** γλώσσα παπύρων από το 3000 π.Χ. ήταν η **Αιγυπτιακή**.
- Μετά την κατάκτηση της χώρας από τον Μ. Αλέξανδρο το νέο βασίλειο γνωρίζει μια παγκόσμια γλώσσα, εξελιγμένη και απαιτητική, **την Ελληνική**, που γίνεται η επίσημη γλώσσα του κράτους.
- Παρόλα ταύτα η **δημοτική αιγυπτιακή** συνεχίζει να μιλιέται, να γράφεται παράλληλα με την ελληνική ακόμα και σε περιοχές με έντονη ελληνική γλωσσική παρουσία, όπως στην Αλεξάνδρεια και στον Αρσινοΐτη νομό, όπου εγκαταστάθηκε πλήθος Ελλήνων κληρούχων.
- Η χρήση της υποχωρεί δραματικά κατά την ρωμαϊκή περίοδο, ενώ κατά τη εποχή του Αυγούστου είναι σπάνια τα συμβόλαια στη δημοτική και τείνει να εξαφανιστεί κατά την καυδιανή εποχή.

Η γλώσσα των παπύρων

- Κατά την ύστερη αρχαιότητα ο αριθμός των λατινικών παπύρων είναι περιορισμένος πάρα την επιβολή της λατινικής ως γλώσσας της διοίκησης από το Διοκλητιανό.
- Ο 4^{ος} μ.Χ. αιώνας ήταν η τελευταία αναλαμπή της λατινικής στην Αίγυπτο.
- Από τις αρχές του 5^{ου} μ.Χ. η ελληνική επανακτά την πρωτεύουσα θέση στη διοίκηση. Από το 397 μ.Χ. επιτρέπεται τα δικαστήρια να εκδίδουν αποφάσεις και το 439 μ.Χ. στους πολίτες της αυτοκρατορίας να συντάσσουν διαθήκες στα ελληνικά.
- Η αλλαγή αυτοκρατορικής πολιτικής ως προς τη γλώσσα θα κορυφωθεί τον 6^ο μ.Χ. αιώνα με τη χρήση της Ελληνικής στις Νεαρές του Ιουστινιανού. → συρρίκνωση της λατινικής, η οποία θα περιορισθεί σταδιακά στα λογοτεχνικά κείμενα.

Η γλώσσα των παπύρων

- Τον **3^ο μ.Χ.** αιώνα δημιουργούνται **τα κοπτικά** με τη χρήση των χαρακτήρων του ελληνικού αλφαβήτου και την προσθήκη 3 νέων γραμμάτων προς απόδοση της αιγυπτιακής.
- Στη δημιουργία των κοπτικών πιθανόν συντέλεσε και η **εξάπλωση του Χριστιανισμού**. Οι χριστιανοί θέλησαν οι ντόπιοι να γνωρίσουν το λόγο του Θεού στη γλώσσα τους. Για 3 περίπου αιώνες η κοπτική περιορίζονταν **στα χριστιανικά κείμενα**.
- Από τον **6^ο αιώνα** εμφανίζεται και σε νομικά κείμενα και μετά την αραβική κατάκτηση **αντικαθιστά σταδιακά την ελληνική σε πλήθος κειμένων**.
- Με την αραβική κατάκτηση εισάγεται η αραβική, αλλά όσο οι νέοι κυρίαρχοι είναι ολιγάριθμοι και επίσημη γλώσσα του κράτους (που είναι αποκομμένο πια από την Βυζαντινή αυτοκρατορία) η Ελληνική, οι ελληνική πάπυροι είναι πάρα πολλοί. Ο αριθμός των αραβικών παπύρων θα αυξηθεί τον 8^ο αιώνα, όταν πλήθος αράβων θα εγκατασταθεί στην Αίγυπτο.

Η γλώσσα των παπύρων

- Ο Μ. Τριανταφυλλίδης (Νεοελληνική γραμματική: ιστορική εισαγωγή, Αθήνα 1938, σελ. 14) μας λέει για τη γλώσσα των παπύρων:
«Προπάντων πηγή της κοινής είναι οι πάπυροι από την Αίγυπτο και αλλού, όσοι ιδίως είναι γραμμένοι από μισογραμματισμένους, Έλληνες ή αλλόφυλους εξελληνισμένους, που μας δίνουν αφθονότατες πληροφορίες για την Ελληνική γλώσσα, όπως είχε διαμορφωθεί τους τελευταίους προχριστιανικούς αιώνες.»

Οι απανθρακωμένοι πάπυροι

- Σε περιοχές εκτεθειμένες σε υψηλά επίπεδα υγρασίας οι μόνοι σχεδόν πάπυροι που έχουν σωθεί είναι οι απανθρακωμένοι. Οι πάπυροι αυτοί απανθρακώθηκαν, όταν βρέθηκαν κοντά σε φωτιά και υψηλές θερμοκρασίες ή καλύφθηκαν από ηφαιστειακή τέφρα, αλλά δεν ήρθαν σε άμεση επαφή με τη φωτιά. Η φωτιά δεν τους αποτέφρωσε αλλά μόνον τους απανθράκωσε → εύθραυστοι, μαύρισαν αλλά μπορούν να αποκατασταθούν.
- Η έκρηξη του Βεζουβίου 79 μ.Χ. απανθράκωσε πάμπολλους παπύρινους κυλίνδρους (800-1000) που βρέθηκαν στη **«Βίλα των παπύρων»** στο Ηράκλειο (Herculaneum) της Νότιας Ιταλίας, ανάμεσα στην Πομπηία και τη Νάπολη. Οι παπύρινοι κύλινδροι περιέχουν αποκλειστικά έργα επικούρειας και στωϊκής φιλοσοφίας (κυρίως εκπροσωπείται ο Φιλόδημος).

Κατηγορίες των παπυρικών κειμένων

- **Λογοτεχνικοί** πάπυροι αρχαίων συγγραφέων
- **Χριστιανικά λογοτεχνικά** κείμενα, της πρώιμης χριστιανικής γραμματείας σε ελληνική και κοπτική γλώσσα.
- Πάπυροι με **επιστημονικά, ψευδεπιστημονικά** και **σχολικά** κείμενα
- **Μαγικοί** πάπυροι (παραλογοτεχνικά κείμενα λευκής και μαύρης μαγείας) → εξαιρετικής σημασίας για την ιστορία των προλήψεων και λαϊκών δοξασιών της αρχαιότητας.
- **Ιδιωτικά** έγγραφα
- **Δημόσια** έγγραφα
- **Επιστολές**

Η αξία των μη φιλολογικών παπύρων

- Η περίοδος των παπύρων είναι η μόνη στην παγκόσμια ιστορία **που φωτίζεται με κάθε λεπτομέρεια** σε όλες της τις φάσεις. Οι πάπυροι φωτίζουν την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ιστορία της Αιγύπτου για ένα πολύ μεγάλο διάστημα.
- Επιστήμες, όπως η *Κοινωνιολογία*, η *Νομική*, η *Γλωσσολογία*, ωφελήθηκαν σημαντικά από τους παπύρους. Οι πάπυροι, που κάποτε χρησίμευαν για να ικανοποιήσουν τις ανθρώπινες ανάγκες, ήρθαν στα χέρια μας χωρίς φιλολογικά στολίδια, χωρίς οι άνθρωποι εκείνης της εποχής να το έχουν επιδιώξει ή να το υποψιάζονται και σε αυτό έγκειται η μοναδικότητά τους.
- Μας μεταφέρουν **γνήσιες πληροφορίες** που οι πρωταγωνιστές τους δεν είχαν σκοπό να δημοσιοποιήσουν (όπως στην περίπτωση των επιγραφών), για αυτό συχνά δεν εξηγούν λεπτομέρειες, που μας είναι απαραίτητες, αλλά για εκείνους δεν ήταν.

Συστήματα χρονολόγησης

Οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν ένα **ηλιακό** έτος 365 ημερών χωρισμένο σε μήνες **12Χ32** ημέρες + **5** εμβόλιμες μέρες «έπαγόμεναι» στο τέλος του έτους → το αιγυπτιακό έτος έχανε μία μέρα κάθε 4 χρόνια.

Τα ελληνικά ημερολόγια και το **μακεδονικό** που εισήχθη από τον Μ. Αλέξανδρο και τους διαδόχους του στην Αίγυπτο ήταν **σεληνιακό**:

Το έτος υποδιαιρείτο σε **12** μήνες **χ 29 ή 30** μέρες ο καθένας.

Κατά την πτολεμαϊκή εποχή χρησιμοποιούσαν και τα δύο.

Κατά το τέλος του **3^{ου} π.Χ.** το μακεδονικό προσαρμόζεται στο αιγυπτιακό.

Σε όλη τη διάρκεια της ελληνικής περιόδου της Αιγύπτου αλλά και κατά την Ύστερη αρχαιότητα η μέτρηση βασιζόταν στην διακυβέρνηση των Πτολεμαίων βασιλέων, Ρωμαίων και Βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Από το **9^ο** έτος της διακυβέρνησης του Διοκλητιανού άρχισαν να μνημονεύονται και οι ύπατοι:

**Βασιλείας τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβ(εστάτου) ἡμῶν δεσπότης μεγίστου
εὐεργέτου Φλαουίου Τιβερίου Κωνσταντ(ίνου)**

**τοῦ αἰωνίου Αὐγούστου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους ε ὑπατίας
τοῦ αὐτ(οῦ) εὐσεβ(εστάτου) ἡμῶν δεσπότης ἔτους β,
Φαμενῶθ γ, ἰνδ(ικτίονος) ιγ.**

(27 Φεβρουαρίου 580 μ.Χ.)

Συστήματα χρονολόγησης

- Από το **312 μ.Χ.** αρχίζει η χρήση των 15ετών κύκλων των **ινδικτιώνων**, οι οποίες για να δώσουν ακριβή χρονολόγηση πρέπει να συνδυαστούν και με άλλα εσωτερικά ή εξωτερικά στοιχεία χρονολόγησης.
- Η χρήση των ινδικτιώνων θα εκτοπίσει κατά τον 4^ο και 5^ο αιώνα το παραδοσιακό σύστημα χρονολόγησης με βάση τη βασιλεία.
- Το **537 μ.Χ.** επιστρέφει το σύστημα χρονολόγησης με **βάση τη βασιλεία**, η οποία υπολογίζεται από την ημερομηνία αναρρίχησης του βασιλιά στο θρόνο. Παράλληλα διατηρείται και η χρήση της ινδικτιώνος.